

Hindistan’da İslam İktisadı Literatürü

Md Noorul QAMAR

Doktora Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,

İslami İlimler Enstitüsü, İslam Hukuku Anabilim Dalı

PhD Student, Department of Islamic Law, Institute of

Islamic Studies, Social Sciences University of Ankara

mdnoorul.qamar@student.asbu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-8814-2489

Öz

Bu çalışma, Hintli âlimlerin İslam iktisadı literatürüne yaptıkları erken dönem ilmi katkıları incelemeyi amaçlamaktadır. İslam düşüncesi tarihinde önemli bir yere sahip olan Hint Alt Kıtası’nın bu ilmi etkisi, zamanla İslam iktisadı alanına da yansımış; özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında Hindistan’da gerçekleştirilen çalışmaların, İslam dünyasının genelindeki benzer girişimlerden daha erken bir dönemde ortaya çıktığı da görülmüştür. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında bu öncülüğün aynı düzeyde devam ettirilmediği de anlaşılmaktadır. Literatürde, bu alanda kaleme alınan ilk eserin, geleneksel bir Hintli âlim olan Hifzurrahman Sivhârvi’ye ait olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, 1974 yılında Müslüman Üniversitesi’nde kabul edilen doktora tezinin, İslam iktisadının bağımsız bir bilim dalı olarak kurumsallaşmasına önemli katkılar sağladığı da belirtilmektedir. Bununla birlikte, Hintli bir iktisatçı tarafından yazılan *Islam and Theory of Interest* (Faiz Teorisi ve İslam) adlı eser, modern dönemde İslam iktisadına dair akademik çabaların bir diğer erken örneğini oluşturmaktadır. Günümüzde ise İslam iktisadı, Hindistan’da da tıpkı diğer İslam ülkelerinde olduğu gibi çeşitli üniversitelerde akademik bir disiplin olarak ele alınmakta; kamu ve özel kuruluşların desteğiyle bu alanda eğitim ve araştırma faaliyetleri yürütülmektedir. Tarihsel süreçte Hintli âlimler, İslam iktisadının teorik çerçevesinin oluşumu ve tanıtımı bağlamında öncü roller

Geliş/Received: 24.06.2025 | Kabul/Accepted: 30.08.2025 | Yayın/Published: 30.09.2025

Atıf/Citation: Qamar, Md Noorul. “Hindistan’da İslam İktisadı Literatürü”. *Muamelat: İslam İktisadı Dergisi* 1(1) (Eylül 2025), 1-27./Qamar, Md Noorul. “Hindistan’da İslam İktisadı Literatürü”. *Muamelat: Journal of Islamic Economics* 1(1) (September 2025), 1-27.

<https://doi.org/10.36657/muamelat.1726596>

İntihal/Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

© Md Noorul Qamar | CC BY-NC-ND 4.0

üstlenmişlerdir. Bu bağlamda söz konusu çalışma, kitap, makale, tez, çalıştay, ilmi toplantı, tebliğ ve sivil toplum faaliyetleriyle oluşan geniş literatürün tamamını kapsamak yerine, erken dönemde alana yapılan katkılara odaklanmakta ve bu katkıları kronolojik bir yaklaşımla ele almaktadır. Nitel araştırma yöntemiyle hazırlanan bu çalışmanın, Türkçe literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmaya katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Hintli Âlimler, Hint Alt Kıtası, İslam İktisadî Literatürü, İslam İktisadî Eğitimi.

Islamic Economics Literature in India

Abstract

This study aims to examine the early scholarly contributions of Indian scholars to the literature on Islamic economics. The Indian Subcontinent, which has held a prominent place in the history of Islamic thought, has also influenced the development of Islamic economics. Notably, during the first half of the 20th century, works produced in India appeared earlier than similar initiatives in many other parts of the Islamic world; however, this pioneering role was not maintained at the same level in the second half of the century. Moreover, according to existing literature, the first work in this field was written by the traditional Indian scholar Hifzur Rahman Seoharwi. In addition, a doctoral dissertation completed in 1974 at Aligarh Muslim University played an important role in institutionalizing Islamic economics as an independent academic discipline. Similarly, the book *Islam and Theory of Interest*, authored by an Indian economist, represents one of the earliest examples of modern academic engagement with Islamic economic theory and its practical implications. Currently, Islamic economics is recognized as a distinct academic discipline at several universities in India, as it is in other Muslim-majority countries. With the support of both public and private institutions, education and research in this field continue to grow, encompassing topics such as finance, banking, and socio-economic development. Historically, Indian scholars have played a pioneering role in shaping the theoretical foundations of Islamic economics and in promoting its broader dissemination. In this context, the present study does not aim to provide a comprehensive review of all literature, including books, articles, theses, workshops, academic meetings, and civil society initiatives. Instead, it focuses specifically on early contributions, which are examined in chronological order. Using qualitative research methods, the study seeks to address a gap in Turkish academic literature and thus contribute to a clearer understanding of the intellectual development and foundational contributions of Indian scholarship during the early period of Islamic economics.

Keywords: Islamic Law, Indian Scholars, Indian Subcontinent, Islamic Economic Literature, Islamic Economic Education.

Giriş

İslam iktisadî,¹ bir terim olarak klasik İslami ilimler tasnifinde bulunmamakla beraber, iktisadî ilkeler ve usuller esasen Kitap ve Sünnet'te yer almakta olup, müctehitler ve fukahâ asırlardır bu ilkeler ışığında ayrıntılı hükümler ortaya koymuşlardır. Ancak İslam iktisadının gelişiminde, iktisadî kavramlar ve yöntemlerin bağımsız bir disiplin olarak ele alınması ve uzmanlık gerektiren bir alan olarak incelenmesi, 20. yüzyılın bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.² Bu dönemde, iktisadî meselelerin Kitap ve Sünnet ışığında çözümlenmesini hedefleyen sistemli bir yaklaşım geliştirilmiş ve 1942 yılında Urduca kaleme alınan Muhammed Hifzurrahman Sivhârvi'nin (ö.1962) *İslam ka İktisadî Nizam* (İslam'ın İktisadî Nizamı) adlı eseriyle İslam iktisadî düşüncesi ilk kez teorik bir çerçeveye oturtulmuştur.³

Bu çabaların ortaya çıktığı dönemde küresel ölçekte yaşanan iktisadî ideolojik gelişmeler de dikkat çekicidir. 20. yüzyılda, kapitalist sistem küresel ölçekte etkisini artırırken, Marksist teoriye dayanan sosyalist sistem de 1917'de Rusya'da kurularak ideolojik bir alternatif olarak yükselmiştir. Bu gelişmeler, İslam iktisadının özgün yapısını ortaya koyma gerekliliğini daha da belirgin hâle getirmiştir. Nitekim, söz konusu döneme kadar, İslam âlimlerinin kapitalist ve sosyalist sistemleri bilimsel açıdan inceleyip çürütmeye yönelik belirgin bir çaba göstermedikleri söylenebilir.

Ancak belirtilen ideolojiler netleşip etkilerini göstermeye başladığında, âlimler bu iki birbirine zıt ekonomik sistemi İslamî usuller ışığında değerlendirmeye başlamışlar ve İslam'ın kendine özgü bir ekonomik sisteme sahip olduğunu ortaya koyma konusunda hızla ilerlemişlerdir.⁴ İslâhî,⁵ bu teşebbüsün öncülüğünü Hindistan'daki âlimlerin üstlendiğini ve İslam iktisadî teşebbüsünün başlangıç noktası olarak Hindistan'ın kabul edilmesi gerektiğini belirtir. Ona göre, 20. yüzyılın ilk yarısına kadar Hindistan, bu alanda rakipsiz bir konumda bulunmuştur.

1 Önceki çalışmalarda "İslâmî iktisat" terimine rastlanmakla birlikte, günümüzde Türkçe akademik literatürde yerleşik kullanımın "İslam iktisadî" veya "İslami iktisat" biçiminde olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ise, yaygın ve yerleşik kullanım dikkate alınarak "İslam iktisadî" terimi tercih edilmiştir. Söz konusu terimin Arapça karşılığı "el-İktisâdu'l-İslâmî", İngilizce karşılığı ise "Islamic Economics" şeklindedir. Bu çalışmada kullanılan terim, kısaca İslam ilkelerine uygun bir ekonomi anlayışını ifade etmektedir.

2 Muhammed Necâtullah Sıddîkî, *Muslim Economic Thinking: A Survey of Contemporary Literature* (United Kingdom: The Islamic Foundation, 1981), 45; Ahmet Tabakoğlu, "Bir İlim Olarak İslam İktisadî", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 16 (2010), 11; Abdul Azim İslâhî, "The Genesis of Islamic Economics' Revisited", *Islamic Economic Studies* 23/2 (2015), 5.

3 Muhammed Hifzurrahman Sivhârvi, *İslam ka İktisadî Nizam* (Delhi: Nedvetü'l-Müsennefin, 1942), 23; Abdul Azim İslâhî, "İslâmî Ma'âşîyât ke İrtikâ meyn Mu'âsir Hindustân ka Hisse", *Sehmahî Tahkikat-ı İslâmî* 16/1 (1997), 75; İslâhî, "The Genesis of Islamic Economics' Revisited", 3.

4 İslâhî, "İslâmî Ma'âşîyât ke İrtikâ meyn Mu'âsir Hindustân ka Hisse", 75.

5 Abdul Azim İslâhî, Cidde Kral Abdulaziz Üniversitesi İslam Ekonomisi Enstitüsü'nde profesör olup, İslam iktisadî tarihi ve kurumları üzerine uluslararası çalışmalar yapmaktadır.

İslâhî, bu sonuca, İslam iktisadî literatürünü özetleyen iki önemli eseri dikkatle inceledikten sonra ulaştığı ifade etmektedir. Bunlardan ilki, Necâtullah Sıddîkî'nin (ö. 2022) *Muslim Economic Thinking: A Survey of Contemporary Literature*⁶ (Müslüman İktisat Düşüncesi: Çağdaş Literatür Üzerine Bir Değerlendirme), diğeri ise Muhammed Ekrem Han'ın *Islamic Economics: Annotated Sources in English and Urdu*⁷ (İslam İktisadî: İngilizce ve Urduca Açıklamalı Kaynaklar) adlı eserleridir.⁸

İslâhî'nin tespitine göre, söz konusu iki eserde 1950 yılına kadar Hintli âlimlere ait toplam 37 makale yer almaktadır; bunların 26'sı Urduca, 11'i ise Arapça ve İngilizcedir. Necâtullah Sıddîkî, eserinde 1975⁹ yılına kadar dünya genelinde İslam iktisadî üzerine Arapça, Urduca ve İngilizcede yayımlanmış kitap, makale, tez, tebliğ ve bildirileri bir araya getirmiştir. Muhammed Ekrem Han ise 1983 yılına kadar Urduca ve İngilizcede yayımlanan kitap, makale, tez ve bildirileri derlemiştir. Böylece her iki çalışma, dönemin İslam iktisadî literatürü açısından temel ve kapsamlı kaynaklar olarak önem taşımaktadır.

Hintli yazarların İslam iktisadî alanındaki çalışmalarını üç ayrı döneme (nesle) ayırmak mümkündür: Birinci dönem 1942–1975, ikinci dönem 1975–2000 ve üçüncü dönem ise, 2000 yılından günümüze kadar devam etmektedir. Hintli yazarların İslam iktisadına yaptığı katkıları bütüncül bir şekilde değerlendirmek, ancak kapsamlı bir tez çalışmasının konusu olabilecek düzeydedir. Bu nedenle, bu makalede yalnızca birinci nesle ait kitap, makale ve tebliğ gibi ilmî faaliyetler ele alınacaktır. Zira her üç dönemi kapsayan bir analiz, çalışmanın hacim ve kapsam sınırlarını aşmaktadır.¹⁰

Bu çalışmada, ikinci döneme (1975–2000) ait, İslam iktisadî alanında otorite kabul edilen Sıddîkî ve İslâhî'nin kaleme aldıkları bazı önemli eserler ele alınacaktır. Ancak, 2000 sonrasındaki çalışmalara bu makalede yer verilmeyecektir. Öncelikle,

6 Sıddîkî, *Muslim Economic Thinking*.

7 Muhammad Akram Khan, *Islamic Economics: Annotated Sources in English and Urdu* (Leicester: Islamic Foundation, 1983).

8 İslâhî, "İslâmî Ma'âşîyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse", 75-76.

9 İslâhî, *İslâmî Ma'âşîyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse* (Çağdaş Hindistan'ın İslam İktisadının Gelişimindeki Katkısı) başlıklı makalesinde, Sıddîkî'nin 1875 yılına kadar olan İslam iktisadî literatürünü kapsadığını aktarmaktadır. Ancak bu ifade, tarihi bağlam ve mevcut literatür göz önüne alındığında problemli görünmektedir; söz konusu tarihin aslında 1975 olması ve bunun büyük ihtimalle bir sehiv ya da baskı hatasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Nitekim İslâhî, Timur Kuran'ın bazı iddialarını eleştirdiği *The Genesis of Islamic Economics, Revisited* (İslam İktisadının Başlangıç Aşamasına Yeni Bir Bakış) başlıklı makalesinde, İslam iktisadî alanındaki ilk sistematik çalışmanın 1942 yılında yayımlanan ve Sivhârvi'ye ait olan *İslam ka İktisadî Nizam* adlı eser olduğunu belirtmiştir. Şayet 1875 yılına kadar bu alanda kayda değer bir çalışma bulunmuş olsaydı, bunu mutlaka değerlendirmesine dahil edeceği açıktır.

10 Bu dönemlendirme çalışmanın akışını kolaylaştırmak amacıyla tarafıma geliştirilmiştir.

adı geçen iki isim olan Sıddîkî ve Ekrem Han'a ait eserlerin yanı sıra, İslâhî'nin *İslâmî Ma'âşiyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse* (Çağdaş Hindistan'ın İslam İktisadının Gelişimindeki Katkısı) başlıklı çalışması esas alınarak, ikinci nesle geçiş sürecinde yayımlanmış Hintli âlimlere ait makale ve kitaplar iki ayrı başlık altında sunulacaktır. Zira Sıddîkî ve İslâhî'nin bu alandaki katkıları, her biri ayrı bir makale, hatta bir tez konusu olabilecek derinlik ve hacme sahiptir.

Eserler kronolojik olarak sunulacak; bu yöntem, dönemdeki gelişim sürecinin daha net izlenmesine ve literatürün sağlıklı bir biçimde tasnif edilmesine imkân sağlayacaktır.

Bu çalışmada, belirtilen dönemde Hindistan'da İslam iktisadı alanında Hintli yazarlar tarafından kaleme alınan makaleler, düzenlenen çalıştaylar, akademik toplantılar, tebliğler, cemiyet faaliyetleri ve pratik girişimler ayrıntılı olarak incelenecektir. Bu erken dönemde yapılan çalışmalar, Türkçe literatürde yeterince ele alınmamıştır.

Çalışmanın amacı, söz konusu döneme ait İslam iktisadına dair eserleri Türkçe literatüre kazandırmak ve bu alandaki çalışmaların bilinenden daha erken bir döneme dayandığını araştırmaktır. Araştırma, nitel yöntemler kullanılarak yürütülecek ve elde edilen bulgular, İslam iktisadının tarihsel gelişimi ile Hintli akademisyenlerin rolünün daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Hindistan'da erken dönemde kaleme alınan kitapları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

1. İslam İktisadı Alanında Hintli Yazarların Eserleri

Sıra No	Kitap Adı	Yazar	Yayın Yılı	Dil	Sayfa
1	İslam ka İktisadî Nizam ¹¹ (İslam'ın İktisadi Nizamı)	Muhammed Hifzurrahman Sivhârvî	1942	Urduca	359
2	Hegel, Marks aor Nizam-i İslam ¹² (Hegel, Marx ve İslam Nizamı)	Muhammed Mazharuddin Siddikî	1943	Urduca	240
3	Islam and Theory of Interest ¹³ (Faiz Teorisi ve İslam)	Enver İkbâl Kureyşî	1946	İngilizce	220
4	İslâmî Ma'aşiyât ¹⁴ (İslam İktisadı)	Seyyid Munazir Ahsen Gilânî	1947	Urduca	435
5	İştirakiyyet aor İslam ¹⁵ (İslam ve Sosyalizm)	Mesûd Alem Nedvî	1949	Urduca	80
6	İslam key Ma'aşî Nazaryât ¹⁶ (İslam'ın Ekonomik Kuramları)	Muhammed Yusufuddin	1950	Urduca	2 Cilt, 756
7	Islamic Economics and Finance ¹⁷ (İslam Ekonomisi ve Finansmanı)	Cavid Ahmed Han	1955	İngilizce	157
8	Ticaretî Sûd Tarihi aor Fıkhi Nokta-yı Nazar sey ¹⁸ (Ticari Faiz, Tarih ve Fıkhi Perspektifler)	Fazlurrahman Ganevrî	1967	Urduca	176
9	İslam ka Nazarye Milkiyet ¹⁹ (İslam'ın Mülkiyet Kuramı)	Muhammed Necâtullah Siddikî	1968	Urduca	403

11 Sivhârvî, *İslam ka İktisadî Nizam*.

12 Muhammed Mazharuddin Siddikî, *Hegel, Marks aor Nizam-i İslam* (Pethân Kot, Hindistan: Tercümanu'l-Kuran Darüsselâm, 1943).

13 Anver İkbâl Kureyşî, *Islam and Theory of Interest* (Lahor: Sh. M. Ashraf, 1946).

14 Seyyid Munazir Ahsen Gilânî, *İslâmî Ma'aşiyât* (Keraçi: Şeyh Şevket Ali and Sense, 1947).

15 Alem Nedvî Mesûd, *İştirakiyyet aor İslam* (Keraçi: Mektebe Çirâge Râh, 1949).

16 Muhammed Yusufuddin, *İslam key Ma'aşî Nazaryât* (Haydarâbâd/Dekken: Matba İbrahimiyye, 1950).

17 Cavid Ahmed Han, *Islamic Economics and Finance* (London: Mansell Publishing Limited, 1955).

18 Fazlurrahman Ganevrî, *Ticaretî Sûd Tarihi aor Fıkhi Nokta-yı Nazar sey* (Aligarh: Muslim University, 1967).

19 Muhammed Necâtullah Siddikî, *İslam ka Nazarye Milkiyet* (Lahor: Islamic Publications, 1968).

10	Gayr Sûdî Bankârî ²⁰ (Faizsiz Bankacılık)	Muhammed Necâtullah Sıddîkî	1969	Urduca	224
11	Insurance İslâmî Ma'îşet Meny ²¹ (Sigorta, İslam İktisadında)	Muhammed Necâtullah Sıddîkî	1975	Urduca	95
12	Muslim Economic Thinking: A Survey of Contemporary Literature ²² (Müslüman İktisat Düşüncesi: Çağdaş Literatür Üzerine Bir Değerlendirme)	Muhammed Necâtullah Sıddîkî	1981	İngilizce	136
13	Distributive Justice and Fiscal and Monetary Economics in Islam ²³ (İslam İktisadında Âdil Bölüşüm, Maliye ve Para Politikaları)	Mahfûz Ahmed	1982	İngilizce	14
14	Recent Work on History of Economic Thought in Islam: A Survey ²⁴ (İslam iktisadı Düşünce Tarihi Üzerine Güncel Çalışmalar: Bir Değerlendirme)	Muhammed Necâtullah Sıddîkî	1982	İngilizce	60
15	Inflation in Muslim Countries: Implication for an Islamic Economy ²⁵ (Müslüman Ülkelerde Enflasyon: İslam iktisadı Üzerine Etkileri)	Câfer Hüseyin Lalivâla	1982	İngilizce	15

20 Muhammed Necâtullah Sıddîkî, *Gayr Sûdî Bankârî* (Lahor: slamic Publications, 1969).

21 Muhammed Necatullah Sıddîkî, *Insurance İslâmî Ma'îşet Meny* (Delhi: Islam and Modern Age Society, 1975).

22 Sıddîkî, *Muslim Economic Thinking*.

23 Mahfûz Ahmed, "Distributive Justice and Fiscal and Monetary Economics in Islam", *Monetary and Fiscal Economics* (Cidde: ICRİE, Kral Abdül Aziz Üniversitesi, 1982).

24 Muhammed Necâtullah Sıddîkî, *Recent Work on History of Economic Thought in Islam: A Survey* (Cidde: ICRİE, 1982).

25 Câfer Hüseyin Lalivâla, "Inflation in Muslim Countries: Implication for an Islamic Economy", *Monetary and Fiscal Economics*, ed. Muhammed Arif (Cidde: ICRİE, Kral Abdül Aziz Üniversitesi, 1982).

16	Social security system of Islam, with special reference to Zakah ²⁶ (Zekât Özelinde İslam'ın Sosyal Güvenlik Sistemi)	Necmül Hasan	1984	İngilizce	157
17	Theory of Growth of a Firm in Zero Interest Rate Economy ²⁷ (Faizsiz Ekonomide Firma Büyüme Teorisi)	Mukharjî Badel	1984	İngilizce	68
18	Distributional Equity in Islam ²⁸ (İslam'da Dağılım Eşitliği)	Zübeyr Hasan	1986	İngilizce	30
19	Islamic Concept of Ibn Taimiyah ²⁹ (İbn Teymiyye'nin İktisat Anlayışı)	Abdul Azim İslâhî	1988	İngilizce	286
20	Introduction ³⁰ (Mukaddime)	Muhammed Necâtullah Sıddîkî	1988	İngilizce	10
21	Essays in Islamic Economic Analysis ³¹ (İslam iktisadî Üzerine Yazılmış Makalelerin Analizi)	Fazlurrahm Farîdî	1991	İngilizce	246
22	Aspects of Islamic Economics and the Economy of Indian Muslims ³² (İslam iktisadî ve Hindistan Müslümanlarının iktisadî Boyutları)	Fazlurrahm Farîdî	1993	İngilizce	286

26 Necmül Hasan, *Social security system of Islam, with special reference to Zakah* (Cidde: ICRIE, Kral Abdül Aziz Üniversitesi, 1984).

27 Badel Mukharjî, *Theory of Growth of a Firm in Zero Interest Rate Economy* (Cidde: ICRIE, Kral Abdül Aziz Üniversitesi, 1984).

28 Zübeyr Hasan, "Distributional Equity in Islam", *Distributing Justice and need fulfilment in an Islamic Economy*, ed. Münevver İkbâl (İslâmâbâd: IIIE, 1986).

29 Abdul Azim İslâhî, *Economic Concept of Ibn Taimiyah* (Leicester: Islamic Foundation, 1988).

30 Necâtullah Sıddîkî, "Introduction", *Islamic Concept of Ibn Taimiyah* (Leicester: Islamic Foundation, 1988), 13-22.

31 Fazlurrahman Farîdî, *Essays in Islamic Economic Analysis* (Delhi: Genuine Publication, 1991).

32 Fazlurrahman Farîdî, *Aspects of Islamic Economics and the Economy of Indian Muslims* (Delhi: Genuine Publication, 1993).

23	Contemporary Practices of Islamic Financing Techniques ³³ (Çağdaş İslamî Finansman Tekniklerinin Uygulamaları)	Evsaf Ahmed	1993	İngilizce	75
24	Islamic Principles of Business Organisation and Management ³⁴ (İşletme Kuruluşu ve Yönetiminde İslamî Prensipler)	Fazlurrahm Farîdî	1995	İngilizce	159
25	The Principles of Islamic Economics and the State of Indian Economy ³⁵ (İslam İktisadının Prensipleri ve Hindistan İktisadının Durumu)	Fazlurrahm Farîdî	1995	İngilizce	144
26	Abu Yusuf Contribution to the Theory of Public Finance ³⁶ (Ebû Yûsuf'un Kamu Maliyesi Teorisine Katkısı)	Sabahuddin Azmi	1996	İngilizce	135
27	History of Economic Thought in Islam: A Bibliography ³⁷ (İslam'da İktisat Düşüncesinin Tarihi: Bir Bibliyografya)	Abdul Azim İslâhî	1996	İngilizce	32

Tablo:1

Çalışmamızda incelenen dönemde Hindistan'da yayımlanan İslam iktisadına dair kitapların yıllara göre dağılımı, aşağıdaki grafikte sunulmuştur.

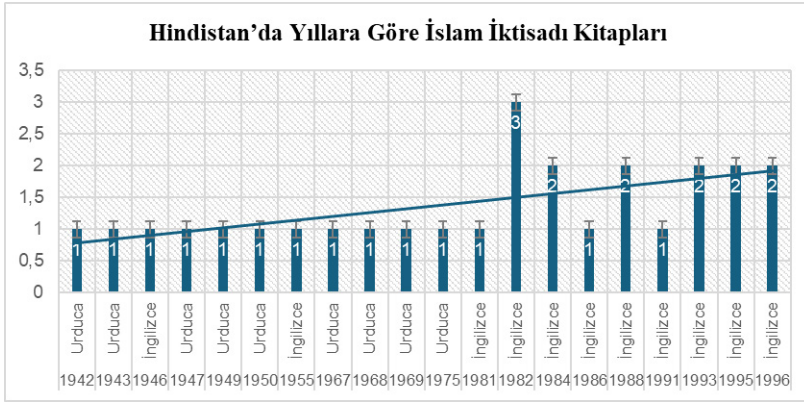
33 Evsaf Ahmed, "Contemporary Practices of Islamic Financing Techniques" (Cidde: IRTI/IDB, 1993).

34 Fazlurrahman Farîdî, *Islamic Principles of Business Organisation and Management* (Delhi: Qazi Publishers, 1995).

35 Fzlurrahman Farîdî, *The Principles of Islamic Economics and the State of Indian Economy* (Aligarh: Indian Associationfor Islamic Economics, 1995).

36 Sabahuddin Azmi, *Abu Yusuf Contribution to the Theory of Public Finance* (: Muslûman Üniversitesi, M.Phil, 1995).

37 Abdul Azim İslâhî, *History of Economic Thought in Islam: A Bibliography* (Cidde: CRIE, 1996).

Tablo:2

2. Hintli Müelliflerin Yayımladığı İslam İktisadî Alanındaki Araştırma Makaleleri

Sıra No.	Makale Konusu	Yazar	Dergi Adı	Yıl	Dil
1	Tahrîm-i Sûd ³⁸ (Faizin haram kılınması)	Abdüsselâm Nedvî	Maârif (Azamgar)	1924	Urduca
2	Usûl-i Taksim-i Devlet ³⁹ (Servetin Bölüşme Yöntemleri)	Nezîr Ahmed	Maârif (Azamgar)	1924	Urduca
3	İslâmî Kanun-ı Verâset ki Hususiyât ⁴⁰ (İslam Miras Hukukunun Özellikleri)	Muhammed Abdürrezzâk	Maârif (Azamgar)	1934	Urduca
4	Ma‘aşıyât per İbn Haldun key Hayalât ⁴¹ (İbn Haldun’un İktisadî Fikirleri)	Seyyid Mubarizuddîn Rüfet	Maârif (Azamgar)	1937	Urduca
5	Tahrîk-i Sosyalizm per İk Nazar ⁴² (Sosyalizm Üzerine Bir Bakış)	Seyyid Müğniyüddîn Şemsî	Burhan (Delhi)	1939	Urduca

38 Abdüsselâm Nedvî, “Tahrîm-i Sûd”, *Maârif* 14/1-3 (1924).

39 Ahmed Nezîr, “Usûl-i Taksim-i Devlet”, *Maârif* 14/2 (1924).

40 Muhammed Abdürrezzâk, “İslâmî Kanun-ı Verâset ki Hususiyât”, *Maârif*, (1934).

41 Seyyid Mubarizuddîn Rüfet, “Ma‘aşıyât per İbn Haldun key Hayalât”, *Maârif* 40/1-2 (1937).

42 Seyyid Müğniyüddîn Şemsî, “Tahrîk-i Sosyalizm per İk Nazar”, *Burhan* 3/2, 5 (1939).

6	The Social and Political Ideas of İbn Khaldun ⁴³ (İbn Haldun'un Sosyal ve Siyasi Düşünceleri)	Muhammed Abdul Kadir	Journal of Political Sciences (Delhi)	1941	İngilizce
7	Ma'âşîyât per İbn Haldun key Hayalât ⁴⁴ (İbn Haldun'un İktisadî Fikirleri)	Muhammed Abdul Kadir	Maârif (Azamgar)	1942	Urduca
8	İslam Meny Devletü İflâs ka Tevazun ⁴⁵ (İslam'da Servet ve İflasın Dengesi)	Sayyid Zahid Kayser Rızvî	Burhan (Delhi)	1944	Urduca
9	Encümenhâyı Karzayı bisûdî ⁴⁶ (Faizsiz Kredi Sağlayan Kurumlar)	Muhammed Hamîdullah	Maârif (Azamgar)	1944	Urduca
10	A Macro Model of the Islamic Tax System ⁴⁷ (İslam Vergi Sistemi'nin Bir Makro Modeli)	Mukharjî Badel	Indian Economic Review	1980	İngilizce
11	İslâmî Ma'âşîyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse ⁴⁸ (İslam İktisadının Gelişiminde Çağdaş Hindistan'ın Payı)	Abdul Azim İslâhî	Sehmahî Tahkikat-1 İslâmî (Aligarh)	1997	Urduca

Tablo:3

Çalışmamızda, incelenen dönemde Hindistan'da yayımlanan İslam iktisadî makalelerinin yıllara göre dağılımı aşağıdaki grafikte sunulmuştur.

43 Muhammed Abdul Kadir, "The Social and Political Ideas of İbn Khaldun", *Journal of Political Sciences* 3/2 (1941).

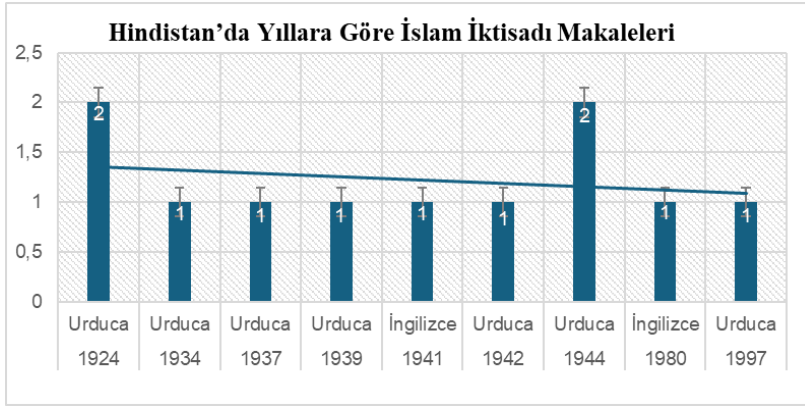
44 Muhammed Abdul Kadir, "Ma'âşîyât per İbn Haldun key Hayalât", *Maârif* 50/6 (1942).

45 Sayyid Zahid Kayser Rızvî, "İslam Meny Devletü İflâs ka Tevazun", *Burhan* 12/2 (1944).

46 Muhammed Hamîdullah, "Encümenhâyı Karzayı bisûdî", *Maârif* 53/3 (1944).

47 Badel Mukharjî, "A Macro Model of the Islamic Tax System", *Indian Economic Review* 15/1 (1980).

48 İslâhî, "İslâmî Ma'âşîyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse".

Tablo:4

Yukarıda zikredilen iki başlık altında yer alan kaynaklar incelendiğinde, Hintli âlimlerin bu alandaki öncülüğünün temelinde dinî meselelere karşı duydukları derin hassasiyetin bulunduğu söylenebilir. Bu âlimler, dönemin hâkim iki ekonomik sistemi olan kapitalizm ve sosyalizmin, İslam'ın temel ilkeleriyle örtüşmediğini fark ettiklerinde, İslam'a özgü bir iktisadî sistemin mevcudiyetini ortaya koyma çabasına yönelmişlerdir. Bu farkındalık, onları çağın güncel ekonomik sorunlarına İslamî ilkeler doğrultusunda çözüm üretmeye sevk etmiştir.

Nitekim, İslam iktisadının teorik temellendirilmesine yönelik ilk girişimlerin büyük ölçüde Abdüsselâm Nedvî, Muhammed Hamîdullah, Nezîr Ahmed, Muhammed Abdürrezzâk, Mesûd Âlem Nedvî, Muhammed Yusufuddîn, Muhammed Mazharuddîn Sıddîkî ve Seyyid Munazir Ahsen Gilânî gibi gelenekçi âlimler tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Söz konusu literatür incelendiğinde; faiz temelli ekonomik sistemin zararlarının ele alındığı, kapitalist ve sosyalist modellere karşılık olarak adil servet dağılımını esas alan özgün bir İslam iktisadî sisteminin önerildiği, faizsiz bankacılık ve borç verme sistemlerine ilişkin çeşitli modellerin geliştirildiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca, klasik dönemde yaşamış bazı Müslüman düşünürlerin iktisat ilmindeki katkılarının da detaylı biçimde analiz edildiği ve bu katkıların çağdaş İslam iktisadî düşüncesiyle ilişkilendirildiği görülmektedir.

4. Hindistan'da İslam İktisadî Çalışmalarının Seyri

İslâhî, 20. yüzyılın ilk yarısında Hindistan'da İslam iktisadî alanında gerçekleştirilen çalışmaların, İslam dünyasının genelinde yapılan çalışmalardan çok daha

yoğun olduğunu ifade etmektedir.⁴⁹ Söz konusu dönemde İslam iktisadî alanında ki ilmi faaliyetlerin, geleneksel dinî eğitim almış âlimlerin öncülüğünde yürütüldüğü görülmektedir. Ancak, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında bu durumun devam etmediği, dikkat çekici bir olgudur. Bu değişimde, Hindistan'ın Pakistan ve Hindistan olarak iki ayrı devlet şeklinde bölünmesi sonucunda ortaya çıkan yeni siyasî şartlar ile değişen imkânlar ve kaynak farklılıklarının önemli rol oynadığı ifade edilebilir.

Hindistan'dan ayrılarak Pakistan ve Bangladeş gibi iki ayrı Müslüman devletin ortaya çıkmasıyla birlikte, küresel ölçekte de büyük değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Çoğu Müslüman ülkede hükümet değişiklikleri ve bağımsızlıkların kazanılması, ilim ve düşünce hayatına canlılık katmış, Müslüman ülkelerde İslam iktisadî temelleri üzerine devlet inşa etme yönündeki ilmi hareketler güç kazanmıştır. Bu süreçte, İngilizce başta olmak üzere, uluslararası ölçekte ve İslam dünyasında yaygın olarak kullanılan dillerde İslam iktisadî üzerine kapsamlı bir literatür oluşmaya başlamıştır. Yukarıda zikredilen bibliyografik esaslı iki eserle bu alanda sonradan kaleme alınan eserlerin yüzeysel olarak incelenmesi bile bu durumu açık biçimde ortaya koyacaktır.⁵⁰

Hindistan'ın bölünmesinden sonra İslam iktisadî sahasındaki Hindistan kaynaklı çalışmaların niteliğinde bazı değişiklikler yaşanmışsa da bu alanın önemi azalmamıştır. Nitekim, 20. yüzyılın ikinci yarısında Hindistan'da İslam iktisadî alanında öyle çeşitli gelişmeler yaşanmıştır ki, bunların geçmiş dönemlerde benzerlerine rastlamak oldukça güçtür. Doğrusu, bu dönemde âlimlerin yanı sıra iktisatçıların da İslam iktisadına ilgisi artmıştır. Bu ilgi; ilmi ve teknik araştırmaların yürütülmesi, yeni konular üzerine telif çalışmalarının yapılması, üniversite seviyesinde araştırmaların gerçekleştirilmesi, dergi ve süreli yayınların çıkarılması, seminer ve konferansların düzenlenmesi ve İslam iktisadî alanıyla ilgili müesseselerin kurulması gibi birçok önemli adımı beraberinde getirmiştir. Aşağıda bu gelişmelerin her birine kısaca değinilecektir.

4.1 Hindistan'da İslam İktisadî ve İlk Çabaları

İslâhî'ye göre, İslam iktisadının tanıtımı ve yayılması, başlangıç dönemlerinde büyük ölçüde âlimlerin çabalarına dayanmıştır.⁵¹ Âlimler, dinî ilmin uzmanları olmakla birlikte, Batı iktisadına karşı bir karşılık verebilmek için bu yeni alandaki bilgileri inceleme gerekliliği duymuşlardır. Bu durum, İslam iktisadının gelişimine önemli katkılarda bulunmalarını sağlamıştır. Ancak bu âlimlerin eserleri genellikle

49 İslâhî, "İslâmî Ma'âşiyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse", 77.

50 Bk. Sıddikî, *Muslim Economic Thinking*; Khan, *Islamic Economics: Annotated Sources in English and Urdu*.

51 İslâhî, "İslâmî Ma'âşiyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse", 77.

fıkhî nitelikli ve açıklayıcı bir üslupta kalmıştır; modern delil yöntemleri ile teknik dil ve terminolojiden yeterince faydalanmadıkları da gözlemlenmektedir. Hali hazırda söz konusu eserlerin sadeliği, derinliği ve doğruluğu, ilim ve sanat dünyasında önemli bir etki yaratmış ve zamanla âlimlerin yanı sıra Müslüman iktisatçıların da alana katkı sağlamalarının önünü açmıştır.

Böylelikle, Haydarâbâd'daki Osmâniye Üniversitesi İktisat Bölümü eski başkanı Enver İkbâl Kureyşî, *Islam and Theory of Interest* (Faiz Teorisi ve İslam) adlı eseriyle, İslam iktisadı üzerine kaleme alınan ilk kapsamlı kitabı yayımlayan uzman bir isim olarak dikkat çekmektedir. Eserinde, Batı teorilerini faizle ilgili derinlemesine eleştiren Kureyşî, faizsiz bankacılık sisteminin kurulmasını önererek söz konusu alanla ilgili önemli bir adım atmıştır.⁵²

Hindistan'ın bağımsızlığının ardından, Müslüman Üniversitesi'nin⁵³ iki seçkin öğretim üyesi, Muhammed Necâtullah Sıddîkî ve Fazlurrahman Farîdî, bağımsız Hindistan'da İslam iktisadının tanıtımı ve yayılmasında öncü bir rol üstlenmişlerdir. Sıddîkî, özellikle İslam iktisadı alanındaki katkılarıyla dünya çapında tanınmış ve 1982 yılında Uluslararası Kral Faysal Ödülü'ne layık görülmüştür.⁵⁴ Sıddîkî'nin ilgi alanları arasında Katılım Bankacılığı, İslam'a uygun mülkiyet anlayışı, İslam iktisadı düşünce tarihi ve sigorta gibi önemli konular yer almaktadır. Ayrıca, 1976 yılında Mekke'de düzenlenen ilk Uluslararası İslam İktisadı Konferansı'nda tebliğci olarak görev almış ve bu tarihten itibaren İslam iktisadı alanındaki önemli uluslararası konferans ve seminerlerde aktif olarak ilmî tebliğlerde bulunmuştur.⁵⁵

Fazlurrahman Farîdî (ö. 2011), İslam iktisadı hareketinin başlangıcından itibaren Muhammed Necâtullah Sıddîkî ile birlikte önemli katkılarda bulunmuştur. İslam'ın maliye politikası ve genel ekonomik teorisi, Farîdî'nin uzmanlık alanları arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra, İslam iktisadının çeşitli yönlerini ele alan birçok makale kaleme aldığı da görülmektedir. Yukarıdaki tabloda da gösterildiği üzere, Farîdî, İslam iktisadı ile ilgili dört önemli kitabı derlemiş ve Aligarh'ta bulunan Hindistan İslam İktisadı Derneği'nin başkanlığını yürütmüştür.⁵⁶

52 Kureyşî, *Islam and Theory of Interest*, 165.

53 Makale boyunca "Müslüman Üniversitesi" ifadesi, resmî adı "Aligarh Muslim University" (AMU) olan kurumu ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

54 "Professor Mohammad Najatullah Siddiqui", *King Faisal Prize* (blog) (Erişim 01 Ağustos 2025).

55 "The First International Conference on Islamic Economics", *King Abdulaziz University (KAU)* (Erişim 01 Ağustos 2025).

56 "ICIF Launched Special Website on Islamic Finance", *International Quran News Agency (IQNA)* (iqna.ir) (World, Erişim 01 Ağustos 2025).

Sıddîkî ve Farîdî'nin çalışma arkadaşları arasında, değerli makaleleriyle tanınan Fazlurrahman Ganevrî de bulunmaktadır. Ganevrî'nin *Ticaretî Sûd: Tarihî ve Fikhî Nokta-i Nazar Sey* (Ticari Faiz: Tarihî ve Fikhî Perspektiften) adlı eseri, ticari faiz konusunu tarihî ve fikhî bakış açısıyla ele alarak Urduca literatürde önemli bir başvuru kaynağı hâline gelmiştir.

Sıddîkî ve Farîdî'nin çabaları sayesinde başka Hintli iktisatçıların da İslam iktisadını bir çalışma alanı olarak benimsemeye başladığı görülmektedir. Bu ilgi yalnızca Müslüman iktisatçılarla sınırlı kalmamış, farklı dinlere mensup araştırmacılar da bu alanda çalışmalar yapmıştır. Nitekim yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, *Delhi School of Economics*'ten Mukharjî Badel'in İslam'ın mülkiyet teorisi ve faizsiz ekonomide üretim birimlerinin gelişimi üzerine araştırmalar yaptığı bilinmektedir.⁵⁷

Günümüzde Hindistan'da İslam iktisadî üzerine yazan yeni bir neslin ortaya çıktığı ifade edilebilir. Bu nesil üniversite mezunları ile az da olsa dinî medrese eğitiminin geçmiş bireyleri kapsamaktadır.

İslâhî'ye göre 1974 yılında Müslüman Üniversitesi, *Economic Views of Ibn Taimiyah* (İbn Teymiyye'nin Ekonomik Görüşleri) başlıklı bir doktora tezini kabul ederek, İslam iktisadî alanının müstakil bir bilim dalı olarak akademik çevrelerde tanınmasına önemli bir katkı sağlamıştır. 1980 yılında tamamlanan bu çalışma *Economic Concept of Ibn Taimiyah* (İbn Teymiyye'nin İktisadî Anlayışı) adıyla yayımlanmıştır. İslâhî, Muhammed Necâtullah Sıddîkî'ye atıfta bulunarak şöyle bir açıklama yapmıştır: “Bu tez, İbn Haldun'dan sonra herhangi bir Müslüman düşünürün ekonomiye dair fikirlerin bu denli ayrıntılı biçimde incelendiği ikinci akademik çalışma olma niteliğini taşımaktadır.”⁵⁸

Bu gelişmenin ardından, aynı üniversitenin Batı Asya Çalışmaları Bölümü'nden Cavid Ahmed Khan, 1988 yılında faizsiz bankacılık üzerine bir doktora tezi hazırlamıştır. Ayrıca, aynı yazara ait olarak, 1995 yılında Londra'da yayımlanan *Islamic Economics and Finance* (İslam Ekonomisi ve Finans) başlıklı bibliyografya çalışması da bulunmaktadır. Yine bu dönemde, Müslüman Üniversitesi İktisat Bölümü'nden Sabahuddin Azmi, Ebû Yûsuf'un ekonomiye dair görüşleri üzerine bir yüksek lisans tezi kaleme almış; sonrasında da aynı konuda daha geniş kapsamlı bir doktora çalışması yürütmüştür.⁵⁹

57 “English Publications for Islamic Economics Institute”, *King Abdulaziz University (KAU)* (Islamic Economics Institute) (Erişim 01 Ağustos 2025).

58 Abdul Azim İslâhî, “Thirty Years of Research in the History of Islamic Economic Thought: Assessment and Future Directions”, *IERC* (2008), 7. Söz konusu makale, 1-3 Nisan 2008 tarihlerinde Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde, Kral Abdülaziz Üniversitesi İslam Ekonomisi Araştırma Merkezi tarafından düzenlenen Yedinci Uluslararası İslam Ekonomisi Konferansı'nda sunulmuştur.

59 İslâhî, “Thirty Years of Research in the History of Islamic Economic Thought: Assessment and Future Directions”, 8.

Müslüman Üniversitesi dışındaki birçok yükseköğretim kurumunda da İslam iktisadı alanında dikkat çekici akademik faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu üniversiteler arasında Banâres Hindu Üniversitesi, Osmâniye Üniversitesi, Camia Milliye İslâmiye, Bihar Üniversitesi ve Pendiçeri Üniversitesi gibi kurumlar öne çıkmaktadır.⁶⁰

Kitap ve makalelerin ilk dönemdeki literatürü incelendiğinde, Hindistanlı âlim ve iktisatçıların İslam iktisadının çeşitli konularında dikkate değer araştırma ve telif çalışmaları ortaya koydukları görülmektedir. Bu çalışmaların öne çıkan başlıca temaları şunlardır:

1. İslam ile diğer ekonomik sistemlerin karşılaştırılması.
2. İslam'a uygun mülkiyet anlayışı.
3. Faizin yasaklanmasının ekonomik gerekçeleri ve faizsiz bankacılık.
4. İslam'a uygun maliye politikası.
5. İslam'a uygun arazi mülkiyeti ve toprak reformları.
6. İslam'a uygun servet dağılımı perspektifleri.
7. Sigorta meselesi.
8. Nüfus planlaması.
9. İslam iktisadı düşüncesinin tarihi (özellikle İbn Haldun, İbn Teymiyye, Gazali, İbn Kayyim ve İmam Ebû Yûsuf'un fikirleri).

Bu konular konu başlıklarına göre aşağıdaki gibi sınıflandırılarak gösterilebilir.

Tablo:5

60 Söz konusu üniversitelerin resmî adları sırasıyla şu şekildedir: Banaras Hindu University, Osmania University, Jamia Millia Islamia, Babasaheb Bhimrao Ambedkar Bihar University ve Pondicherry University.

İslâhî'ye göre, bu alanlarda Hindistan'da yapılan akademik çalışmalar yalnızca yerel ölçekte değil, İslam dünyası genelinde de alana özgün katkılar sunmaktadır. Adı geçen konulara dair Hintli araştırmacıların ortaya koyduğu eserler, kimi zaman alanında benzeri bulunmayan niteliktedir; kimi zamansa benzerleri bulunsada dahi özgünlükleri ve ayırt edici özellikleriyle ön plana çıkmaktadır.⁶¹

4.2 Hindistan'da İslam İktisadî Dergileri

Herhangi bir bilim dalının gelişiminde akademik dergiler temel bir rol oynamaktadır. İslam iktisadına ilişkin özel içerikli dergilerin yayımlanması ise ilk kez 1983'li yıllarda Suudi Arabistan'dan başlamış,⁶² bu tarihten itibaren farklı coğrafyalarda çok sayıda akademik dergi yayımlanarak alandaki literatürün gelişimine katkı sağlanmıştır.

Hindistan ise başlangıçta, İslam iktisadına dair bu tür özel ve teknik içerikli akademik dergilerden yoksun kalmıştır.⁶³ Buna rağmen hem geçmişte hem de günümüzde İslam iktisadî alanında çok sayıda makale kaleme alınmış ve alan dışındaki dergiler aracılığıyla bu alana önemli katkılar sunulmuştur. İlk dönemlerden itibaren *Islamic Culture* (Haydarâbâd), *Islamic Thought* (Aligarh), *Mahname Maârif* (Azamgarh), *Mahname Burhan* (Delhi), *Mahname Zindegî* (Rampur), *Zindegî-i Nev* (Delhi), *Radiance Urdu* (Delhi), *Journal of Objective Studies* (Yeni Delhi), *Tahkikat-ı İslâmî* (Aligarh) ve Arapça olarak yayımlanan *el-Ba'su'l-İslâmî* (Leknev) gibi dergilerde İslam iktisadına dair çeşitli yazıların yer aldığı görülmektedir.⁶⁴

Bu bağlamda özellikle *Islamic Thought* (Aligarh) dergisi ayrı bir öneme sahiptir. İslam iktisadî alanının önde gelen isimlerinden Muhammed Necâtullah Sıddîkî, Fazlur Rahman Farîdî ve diğer çalışma arkadaşlarının editörlüğünde yayımlanan bu üç aylık dergi, İslam iktisadî düşüncesi ve tartışmaları için önemli bir platform işlevi görmüştür. Yaklaşık on yıl boyunca yayımlanan bu dergide, alana yön veren ve nitelikli çok sayıda makale ve analiz neşredilmiştir.⁶⁵

İslâhî'ye göre, her ne kadar Hindistan, İslam iktisadî alanında müstakil bir akademik dergiden yoksun olsa da Aligarh'ta yayımlanan iki aylık *Islamic Economics Bulletin*⁶⁶ adlı bülten bu eksikliği büyük ölçüde telafi etmektedir.⁶⁷ Söz konusu bül-

61 İslâhî, "İslâmî Ma'âşiyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse", 80.

62 Şefik Ahsen, *Review of Journals and Publishing Houses in the Field of Islamic Economics and Finance* (İstanbul: Research Center for Islamic Economics (IKAM), 2019), 7.

63 İslâhî, "İslâmî Ma'âşiyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse", 80.

64 İslâhî, "İslâmî Ma'âşiyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse", 81.

65 İslâhî, "İslâmî Ma'âşiyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse", 81.

66 "Islamic Economics Bulletin", *Indian Center For Islamic Finance (ICIF)* (Erişim 01 Ağustos 2025).

67 İslâhî, "İslâmî Ma'âşiyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse", 81.

tende, Hindistan’da ve yurt dışında İslam iktisadı alanında gerçekleşen akademik ve pratik gelişmelere dair ayrıntılı bilgilere yer verilmektedir. Ayrıca, bu alandaki araştırmaların özetleri yayımlanmaktadır. Her ne kadar bültenin hacmi uzun akademik makaleler için elverişli olmasa da her sayıda İslam iktisadıyla ilgili yeni yayımlanan kitaplar, makaleler ve yazıların listesi sunulmaktadır.⁶⁸ Bu ayırt edici özellikleri sayesinde *Islamic Economics Bulletin*’in, İslam iktisadına dair süreli yayınlar arasında kendine özgü bir konum kazandığı söylenebilir.

2.3. İslam İktisadı Müesseseleri

Hindistan’da İslam iktisadı sisteminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması hususunda bazı ilmî cemiyetlerin kayda değer katkılarda bulunduğu görülmektedir. Kapitalist ve sosyalist sistemlerin toplumları tatmin etmeyen yönlerine karşı bir alternatif oluşturma çabasıyla, 1930’lu yıllarda Muhammed Bahadur Yâr Han⁶⁹ (ö.1944) tarafından İslam iktisadı ilkelerini esas alan bir cemiyetin kurulduğu bilinmektedir. Bu teşekkül; iktisatçı basiret sahibi âlimler, sosyalist önderler ve entelektüel düşünce insanlarını bir araya getirmiştir.⁷⁰ Her ne kadar günümüzde faal olmasa da bu yapının uzun bir süre etkinliğini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Muhammed Hamîdullah, 1944 tarihli yazdığı bir makalesinde, yaklaşık elli beş veya altmış yıl önce (yaklaşık 1880’ler sonu) Haydarâbâd’da bazı hassasiyet sahibi şahsiyetler tarafından *Encümen-i Muayyidü’l-İhvan* adlı bir cemiyetin kurulduğunu ifade etmektedir. Aynı makalede, faizsiz borç veren birçok cemiyetin mevcudiyetine de dikkat çekmektedir. Bu müesseseler arasında yer alan *Encümen-i İmdâd-ı Bâhemî* adlı kuruluşun, faizsiz borç sağladığı ve düzenli olarak yıllık toplantılar gerçekleştirdiği belirtilmektedir.⁷¹

Nitekim yukarıda zikredilen makalelerden de anlaşılacağı üzere, 1924 yılı itibarıyla bu konu çerçevesinde bazı düşünsel faaliyetlerin kaleme alındığı görülmektedir. Bunlardan biri Abdüsselâm Nedvî’ye, diğeri ise Nezîr Ahmed’e ait olup, her iki yazar da İslam’a uygun bir iktisat sisteminin gerekliliği üzerine görüşlerini ortaya

68 “Indian Association for Islamic Economics Bulletins”, *ICIF* (Erişim 01 Ağustos 2025).

69 Asıl adı Muhammed Bahadur Han olmakla birlikte, Bahadur Yâr Cenk adıyla meşhur olmuştur. Kendisi, günümüzde Hindistan’ın Haydarâbâd şehrinde faaliyet göstermeye devam eden ve Müslümanları temsil eden siyasi bir parti olan Meclis-i İttihâdu’l-Müslimîn’in kurucularından biriydi. Bk. “Muhammed Bahadur Yâr Han”, *Biography of Bahadur Yar Jung* (Erişim 01 Ağustos 2025).

70 Bu kişiler arasında şu isimlerin kaydedildiği görülmektedir: Seyyid Munazir Ahsen Gilânî, Muhammed Mazharuddin Siddîkî, Muhammed Hamîdullah, Enver İkbal Kureyşî, Abdulkâdir, Muhyiddin, Raziyyuddin Sıddîkî, Yûsufuddin Han, Muhammed Yûsufuddin ve Gulâm Destgîr Reşîd. Bk. İslâhî, “İslâmî Ma’âşîyât ke İrtikâ meyn Mu’âsır Hindustân ka Hisse”, 81-82.

71 Hamîdullah, “Encümenhâyî Karzayî bisûdî”, 214-215.

koymuşlardır. Muhammed Hamîdullah'ın 1944 tarihli makalesi esas alındığında, söz konusu girişimlerin yaklaşık 1884–1889 yıllarına kadar uzandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, İslam'a uygun bir iktisat sisteminin zamanla zayıflamaya başlamasıyla birlikte bazı hassasiyet sahibi şahsiyetler arasında bir tedirginliğin oluştuğunu; bireysel çabaların kesintisiz sürdüğünü, ancak örgütlü girişimlerin esasen 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren görünür hâle geldiğini ortaya koymaktadır.

Bu tarihsel bağlamda, İslam iktisadına yönelik çabaların kurumsal bir düzeye taşınması önemli bir örnek oluşturur. İslâhî'ye göre, söz konusu cemiyetin mensupları için İslam iktisadî meselesi, hayatın en büyük amaçlarından biri kadar önemlidir. İslâhî, İslam'ın ekonomik ilkelerinin yalnızca teorik bir konu olmadığını, aksine toplumsal düzenin temeli olarak cemiyetin üyeleri açısından da önemli olduğunu belirtmektedir. Kapitalizm, komünizm ve İslam'ın ilkeleri arasında yapılacak mukayeseli incelemeler için uzmanlardan ilkesel tespitler derlenmiş, düzenlenen maddelerin basılı kopyaları üyelere dağıtılmıştır. İncelemelerin ardından ortak oturumlar da bu maddeler üzerine eleştirilerde bulunulmuş ve müzakereler gerçekleştirilmiştir. Ancak, Hindistan'ın bölünmesi ve Haydarâbâd'ın düşmesiyle birlikte bu cemiyet tarih sahnesinden silinmiştir. Hâlbuki uygun şartlar devam etseydi, bu girişimin İslam iktisadî alanında önemli başarılar elde etmesi kuvvetle muhtemeldir.⁷²

Hâlihazırda, benzer hedeflere sahip olan *el-Cem'iyetü'l-Hindîyye li'l-İktisadî'l-İslâmî* (Hindistan İslam Ekonomisi Derneği), kısa süre içinde önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir.

Dernek, ülkenin çeşitli üniversitelerinde İslam ekonomisi üzerine araştırmalar yapanlara yazışmalar, nadir bulunan kitaplar ve makalelerin fotokopileri aracılığıyla destek sağlamış; ayrıca araştırma konularının seçimi ve tez kaydı gibi alanlarda rehberlik sunmuştur. Söz konusu dernek, şimdiye kadar ülkenin farklı bölgelerinde birçok program düzenlemiş ve yayın faaliyetlerinde aktif rol oynamıştır. Daha önce de zikredilen *Islamic Economics Bulletin*, bu yayın faaliyetlerine dâhil edilen, derneğin sürekliliğini simgeleyen ve faaliyetlerin izlenmesini sağlayan önemli bir yayın organı olarak öne çıkmıştır.

Günümüzde ise, bu cemiyetin etkisiyle Hindistan'ın çeşitli eyaletlerinde İslam iktisadî üzerine araştırmalar yapacak resmî ve düzenli merkezlerin kurulduğu ve faaliyet göstermeye başladığı gözlemlenmektedir.⁷³

72 İslâhî, "İslâmî Ma'âşîyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse", 82.

73 "Services", *ICIF* (Erişim 01 Ağustos 2025).

2.4. Hindistan’da İslam İktisadının İlk Seminerleri

Günümüzde seminerler, çalıştaylar ve konferanslar, bir disiplinin tanıtılması ve yaygınlaştırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu tür etkinlikler, karşılıklı tecrübe paylaşımı ve fikir alışverişine imkân tanımaları bakımından önemli birer platform olarak öne çıkmaktadır.

Hindistan’ın başkenti Yeni Delhi’de faaliyet gösteren, İngilizce adı *Institute of Objective Studies*, Arapça adı *Ma ‘hadü’d-Dirâsâti’l-Mevdû’iyye* olan ve Türkçeye Konusal Çalışmalar Enstitüsü şeklinde çevrilebilecek bu kurum tarafından, Hindistan’da İslam iktisadı alanında düzenlenen ilk uluslararası seminerin 1989 yılında gerçekleştirildiği bilinmektedir.⁷⁴ İslâhî’ye göre, bu semineri takiben 1991 yılında *Indian Association for Islamic Economics* tarafından Aligarh’da ülke çapında bir çalıştay düzenlenmiştir. Bunu müteakiben, 1993 yılında aynı dernek tarafından Bangalore’da İslam iktisadı üzerine ilk *All India* (Tüm Hindistan) Konferansı gerçekleştirilmiştir.

İslâhî, bu konferansın hem ilmî hem de organizasyonel açıdan büyük bir başarıya ulaştığını belirtmektedir. Özellikle teorik ve pratik alanda çalışan katılımcıların etkinliğe baştan sona aktif şekilde katılım göstermeleri ve katkı sunmaları, konferansın en dikkat çekici yönlerinden biri olarak vurgulanmaktadır. İslâhî ayrıca, 1997 yılında *Câmi‘atü’l-Felâh*’ın⁷⁵ desteğiyle yine aynı bölgede ve aynı dernek öncülüğünde İslam iktisadı alanında bir başka önemli çalıştayın düzenlendiğini aktarmaktadır.⁷⁶ Ancak bu çalıştaylarda sunulan tebliğlerin ve yapılan tartışmaların büyük kısmının henüz yayımlanmadığı, dolayısıyla bu alandaki ilmî birikimin tam anlamıyla derlenip değerlendirilemediği görülmektedir.

2.5. Hindistan’da İslamî Finans Girişimleri

Hindistan’daki Müslüman toplumun uzun süredir ticari ve ekonomik faaliyetlerini İslamî ilkelere uygun şekilde yürütme arzusu ve çabası içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. İslâhî’ye göre, Hindistan’ın bağımsızlığını kazanmasının ardından Müftü Kifayetullah, (ö.1952) Minnatullah Rahmânî (ö.1991) ve bazı diğer âlimler,

74 “Seminars, Workshops, Symposia and Orientation Programmes 1986-1996”, *Institute of Objective Studies (IOS)* (Erişim 01 Ağustos 2025).

75 *Câmi‘atü’l-Felâh* ve *Madrasatü’l-İslâh*, Hindistan’ın Uttar Pradesh eyaletine bağlı Azamgarh şehrinde faaliyet gösteren iki köklü dinî eğitim kurumudur. Her ne kadar geleneksel bir yapıya sahip olsalar da bu medreselerin yalnızca klasik İslami ilimlerle sınırlı kalmayıp, çağdaş meselelerle de ilgilendikleri; bu doğrultuda, Müslüman toplumu yakından ilgilendiren konulara yönelik seminerler ve ilmî toplantılar düzenledikleri gözlemlenmektedir. Söz konusu kurumlara ilişkin daha detaylı bilgilere, ilgili resmî internet siteleri üzerinden erişim sağlanabilir. Bk.“History & Mission”, *Jamiatul Falah* (Erişim 01 Ağustos 2025); “About Madrasatul Islah”, *Madrasatul Islah, an Overview* (blog) (Erişim 01 Ağustos 2025).

76 İslâhî, “İslâmî Ma ‘âşiyât ke İrtikâ meyn Mu ‘âsır Hindustân ka Hisse”, 83.

faizsiz borç verme ve karşılıklı yardımlaşma esasına dayalı kapsamlı bir finansal sistem tasarlamışlardır. Bu sistemin ilk uygulamaları, özellikle Diyûbend ve çevresinde hayata geçirilmiştir.⁷⁷

Günümüzde Hindistan'ın çeşitli bölgelerinde, başta Diyûbend olmak üzere, İslam hukukunun öngördüğü borç verme ve alma esaslarına uygun hizmetler sunulmaktadır. Bu hizmetler; *Financial Associations* (Mali Yardımlaşma Dernekleri), *Islamic Financial Societies* (İslamî Finans Dernekleri), *Islamic Co-operative Credit Societies* (İslamî Kooperatif Kredi Kurumları) ve *Islamic Investment and Financial Companies* (İslamî Yatırım ve Finans Şirketleri) gibi farklı kurumsal modeller aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Ayrıca *el-Emin* İslamî Yatırım (Bangalore), *Beytü'n-Nasr*, Bereket Yatırım Grubu, Tüm Hindistan Müslüman Ekonomik Kalkınma Konseyi (AICMEU-Bombay) ve Merkez Yatırım (Haydarâbâd) gibi kuruluşlar da İslamî ilkelere uygun yatırım modelleri geliştirme yönünde faaliyet göstermektedir.⁷⁸

Bununla birlikte, söz konusu kurumlar olumlu etkiler bırakmakla beraber⁷⁹ bilgi eksikliği, yetersiz kurumsal tecrübe ve zaman zaman niyetlerdeki sapmalar gibi nedenlerle bazı faaliyetlerinin şüpheli uygulamalara açık hâle geldiği gözlemlenmektedir.⁸⁰ Nitekim bu tür finansal ve yatırım kuruluşlarını düzenleyecek, aralarındaki koordinasyonu sağlayacak ve sektöre bütüncül bir yapı kazandıracak yürütme gücüne sahip bir otoritenin, başka bir deyişle devlet destekli bir denetim mekanizmasının bulunmaması, bu alanda yaşanan belirsizliklerin ve kurumsal güvensizliklerin temel sebeplerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Hindistan İslam Fıkıh Akademisi, 1989 yılından itibaren düzenlediği çeşitli seminerlerde mevcut bankacılık ve yatırım sistemlerini ele alarak, İslamî esaslara dayalı alternatif finansal çözümler geliştirmeye yönelik çabalar ortaya koymuştur.⁸¹ Ancak devlet destekli bir düzenleme ve denetim mekanizmasının bulunmaması, bu alandaki gelişmelerin sınırlı kalmasına ve söz konusu sistemin geniş ölçekte uygulanamamasına neden olmuştur.

77 İslâhî, "İslâmî Ma'âşiyât ke İrtikâ meyn Mu'âsir Hindustân ka Hisse", 84.

78 Mohammad Ghous Ikhtiyaruddin Bag siraj, *Islamic Financial Institutions in India: Progress, Problems and Prospects* (Cidde: IERC, 2003), 15, 25, 57, 81.

79 Desti Kannaiah, "Growth of Islamic banking in India: discriminant analysis approach", *Banks and Bank Systems* 12/4 (2017), 175.

80 Manoj R. Nair, "With No Official Nod for Halal Funds, Money Scams Arise", *Hindustan Times* (23 Haziran 2019).

81 "Seminars at a Glance", *Islamic Fiqh Academy India (IFA)* (Erişim 01 Ağustos 2025).

Bunun yanı sıra, Hindistan'daki Müslüman toplumun mevcut finansal sistemlerle ilişkin bilgi ve bilinç düzeyinin yetersiz olması, İslamî finans uygulamalarının yaygınlaştırılmasını zorlaştırmıştır. İslamî finansın toplumsal ve kültürel düzeyde yeterince benimsenememesi de bu sınırlılıklara katkı sağlamaktadır.

Ayrıca, bu alandaki kurumsal altyapının zayıflığı, uzmanlık ve tecrübe eksikliği gibi faktörler, mevcut finansal yapıların etkin ve sürdürülebilir biçimde faaliyet göstermesini engellemektedir.⁸² Tüm bu unsurlar, Hindistan'da İslamî finans uygulamalarının arzu edilen başarıya ulaşamamasının temel nedenleri arasında değerlendirilebilir.

Değerlendirme ve Sonuç

İslam iktisadı düşüncesini ortaya koyma çabasının, büyük ölçüde Hindistan'daki âlimler tarafından üstlenildiği ve bu bağlamda İslam iktisadı teşebbüsünün başlangıç noktasının Hindistan olarak kabul edilmesi gerektiği söylenebilir. Hintli âlimlerin bu alandaki öncülüğünün temelinde, dinî meselelere karşı duydukları derin hassasiyetin yattığı görülmektedir. Bu âlimler, dönemin egemen iki ekonomik sistemi olan kapitalizm ve sosyalizmin, İslam'ın temel ilkeleriyle örtüşmediğini fark ettiklerinde, İslam'a özgü bir iktisadî sistemin varlığını ortaya koyma çabasına yönelmişlerdir. Bu farkındalık, onları çağın güncel ekonomik sorunlarına İslamî ilkelere doğrultusunda çözüm üretmeye sevk etmiştir.

Nitekim, İslam iktisadının teorik temellendirilmesine yönelik ilk girişimlerin, büyük ölçüde Abdüsselâm Nedvî, Muhammed Hamîdullah, Nezâr Ahmed, Muhammed Abdürrezzâk, Mesûd Âlem Nedvî, Muhammed Yusufuddîn, Muhammed Mazharuddîn Sıddîkî, Seyyid Munazir Ahsen Gilânî ve Muhammed Hifzurrahman Sivhârî gibi gelenekçi âlimler kanalıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde; faiz temelli ekonomik sistemin zararlarının ele alındığı, kapitalist ve sosyalist modellere alternatif olarak adil servet dağılımını esas alan özgün bir İslam iktisadı sisteminin önerildiği, faizsiz bankacılık ve borç verme sistemlerine ilişkin çeşitli modellemelerin geliştirildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, klasik döneme ait bazı Müslüman düşünürlerin iktisat ilmine katkılarının detaylı biçimde analiz edildiği ve bu katkıların çağdaş İslam iktisadı düşüncesiyle ilişkilendirildiği de dikkat çekmektedir.

82 H. Abdürrekîb, *Hindustan meny İslâmî Ma'âşîyât aôr Mâliyât mevânî' aôr mevâkî'* (Delhi: Indian Centre For Islamic Finance, 2018), 92.

Hindistan deneyimi, sınırlı kaynak ve destekle dahi İslam iktisadının nasıl şekillendirilebileceğini göstermektedir. Buna karşılık, diğer İslam ülkelerinde, özellikle Arap dünyasında, finansal ve kurumsal imkânlar daha fazla idi. Ancak teorik ve uygulamalı birikim açısından bu ülkeler, Hindistan örneğinin gerisinde kalmışlardır. Bu bağlamda, sınırlı imkânlarla bile ciddi bir entelektüel miras oluşturabileceğini göstermesi açısından Hindistanlı Müslümanların katkıları önemlidir.

İslam iktisadının gelişimi için, bu disiplinin medrese ve ilahiyat yapılarıyla ilişkilendirilerek desteklenmesi gerekir. Nitekim, Klasik İslami ilimler, yüzyıllar boyunca medrese geleneği aracılığıyla sistematik bir şekilde öğretilmiş ve yaşatılmıştır; İslam iktisadı için de benzer bir yaklaşım hedeflenebilir. Türkiye'de İslam iktisadı hâlen ilahiyat fakültelerinde seçmeli ders olarak sunulmaktadır. Diğer İslam ülkeleri, Hindistan'daki sınırlı uygulamadan farklı olarak, Türkiye'deki seçmeli ders modelini inceleyebilir ve ileride kendi müfredatlarında dersin zorunlu hâle getirilmesini değerlendirebilir. Bu sayede öğrenciler hem klasik İslami ilimler hem de çağdaş iktisadi uygulamalar konusunda temel bir bilgiye sahip olabilecek ve disiplinin gelişimine katkı sağlayabileceklerdir. Günümüz ilahiyat müfredatlarında, İslam iktisadına ya müstakil bir ders olarak yer verilmesi ya da artık işlevini yitirmiş derslerin yerine dâhil edilmesi, bu bağlamda atılabilecek önemli adımlardan biridir. Ancak bu alanda nitelikli ve sağlam çalışmaların ortaya konulabilmesi, şüphesiz ki İslam'ın temel kaynaklarına vukufiyetle mümkündür.

Hindistan'daki ilk çalışmaların da gösterdiği üzere, İslam iktisadı sahası, başlangıçta ulemanın öncülüğünde şekillenmiştir. Ne var ki günümüzde bu alanda faaliyet gösteren ve aynı zamanda İslami kaynaklara doğrudan vâkıf olan uzman sayısının oldukça az olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle, disiplinler arası iş birliği ve akademik ağlar oluşturulması, İslam iktisadının sağlıklı gelişimi için kritik önemdedir. Ayrıca farklı ülkelerden akademisyenlerin ortak projeler yürütmesi teşvik edilmelidir.

Bu doğrultuda, ilahiyat müfredatlarında iktisat derslerine yer verilmesi kadar, klasik kaynaklarda yer alan fiyat, kâr, üretim, ticaret, servet dağılımı gibi temel iktisadi kavramların Kur'an, Sünnet ve fıkıh literatürüne dayalı olarak sistematik şekilde derlenmesi büyük önem taşımaktadır. Hazırlanacak bu içerikler, iktisat öğrencileri için başvuru niteliğinde temel kaynaklar olabilir. Ayrıca, modern finansal araçlar ve uluslararası ticaret pratikleri bağlamında bu kavramların yorumlanması hem akademik hem de uygulamalı perspektifler açısından diğer İslam ülkelerine örnek teşkil edebilir. Aynı zamanda bu kavramlar etrafında ihtisas düzeyinde akademik tezlerin yazılması, İslam iktisadı literatürüne katkı sağlayacaktır.

Bunlara ek olarak, klasik ve modern dönem fetvalarının iktisadî muameleler bağlamında bir araya getirilmesi; alışveriş, ortaklık, borç ve benzeri konularda fikhî prensiplerin hem geleneksel okumalarla hem de çağdaş perspektiflerle yeniden ele alınması, İslam iktisadının teorik ve pratik boyutlarını daha sağlam bir zemine oturtacaktır. Günümüzde anonim şirket yapıları, uluslararası finans sistemleri ve dış ticaret gibi karmaşık meseleler, diğer İslam ülkelerinde de karşılaşılan sorunlardır. Bu bağlamda Hindistan deneyimi, şer'î çözümlerin teorik ve akademik düzeyde nasıl geliştirilebileceğine ve eğitim müfredatına nasıl entegre edilebileceğine dair önemli dersler sunmaktadır. Alanında yetkin İslam âlimlerinin çağın iktisadî gerçekliğini anlayarak içtihadı dayalı çözüm önerileri geliştirmesi, yalnızca Türkiye için değil, tüm İslam dünyası için büyük bir hizmet niteliği taşıyacak; böylece geçmişteki ilmi mirasın izinde yeni bir ufuk açılacaktır.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çıkar Çatışması/Competing Interests: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder./The author declare that have no competing interests.

Finansman/Funding: Yazar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder./The author acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça

- Abdul Kadir, Muahmmmed. "Ma'âşiyât per İbn Haldun key Hayalât". *Maârif* 50/6 (1942).
- Abdul Kadir, Muhammed. "The Social and Political Ideas of Ibn Khaldun". *Journal of Political Sciences* 3/2 (1941).
- Abdürrezzâk, Muhammed. "İslâmî Kanun-ı Verâset ki Hususiyât". *Maârif*.
- Ahmed, Evsaf. "Contemporary Practices of Islamic Financing Techniques". Cidde: IRTI/IDB, 1993.
- Ahmed, Mahfûz. "Distributive Justice and Fiscal and Monetary Economics in Islam". *Monetary and Fiscal Economics*. Cidde: ICRIE, Kral Abdül Aziz Üniversitesi, 1982.
- Ahsen, Şefik. *Review of Journals and Publishing Houses in the Field of Islamic Economics and Finance*. İstanbul: Research Center for Islamic Economics (IKAM), 2019.
- Azmi, Sabahuddin. *Abu Yusuf Contribution to the Theory of Public Finance*. b. y: Muslûman Üniversitesi, M.Phil, 1995.
- Bag siraj, Mohammad Ghous Ikhtiyaruddin. *Islamic Financial Institutions in India: Progress, Problems and Prospects*. Cidde: IERC, 2003.
- Farîdî, Fazlurrahman. *Aspects of Islamic Economics and the Economy of Indian Muslims*. Delhi: Genuine Publication, 1993.
- Farîdî, Fazlurrahman. *Essays in Islamic Economic Analysis*. Delhi: Genuine Publication, 1991.
- Farîdî, Fazlurrahman. *Islamic Principles of Business Organisation and Management*. Delhi: Qazi Publishers, 1995.
- Farîdî, zlurrahman. *The Principles of Islamic Economics and the State of Indian Economy*. Aligarh: Indian Associationfor Islamic Economics, 1995.
- Ganevrî, Fazlurrahman. *Ticaretî Sûd Tarihi aor Fikhî Nokta-yı Nazar sey*. Aligarh: Muslim University, 1967.
- Gilânî, Seyyid Munazir Ahsen. *İslâmî Ma'âşiyât*. Keraçi: Şeyh Şevket Ali and Sense, 1947.
- H. Abdürrekib. *Hindustan meny İslâmî Ma'âşiyât aor Mâliyât mevânî' aor mevâkî'*. Delhi: Indian Centre For Islamic Finance, 2018.
- Hamîdullah, Muhammed. "Encümenhâyı Karzayı bisûdi". *Maârif* 53/3 (1944).
- Han, Cavid Ahmed. *Islamic Economics and Finance*. London: Mansell Publishing Limited, 1955.
- Hasan, Zübeyr. "Distributional Equility in Islam". *Distributing Justice and need fulfilment in an Islamic Economy*. ed. Münevver İkbâl. İslâmâbâd: IIIE, 1986.
- İslâhî, Abdul Azim. *Economic Concept of Ibn Taimiyah*. Leicester: Islamic Foundation, 1988.
- İslâhî, Abdul Azim. *History of Economic Thought in Islam: A Bibliography*. Cidde: CRIE, 1996.
- İslâhî, Abdul Azim. "İslâmî Ma'âşiyât ke İrtikâ meyn Mu'âsır Hindustân ka Hisse". *Sehmahi Tahkikat-ı İslâmî* 16/1 (1997).
- İslâhî, Abdul Azim. "The Genesis of Islamic Economics' Revisited". *Islamic Economic Studies* 23/2 (2015). <https://doi.org/10.12816/0015019>
- İslâhî, Abdul Azim. "Thirty Years of Research in the History of Islamic Economic Thought: Assessment and Future Directions". *IERC*. https://www.researchgate.net/publication/46445666_Thirty_years_of_research_in_the_history_of_Islamic_economic_thoughtAssessment_and_future_directions
- Kannaiah, Desti. "Growth of Islamic banking in India: discriminant analysis approach". *Banks and Bank Systems* 12/4 (2017). [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.12\(4-1\).2017.06](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.12(4-1).2017.06)

- Khan, Muhammad Akram. *Islamic Economics: Annotated Sources in English and Urdu*. Leicester: Islamic Foundation, 1983.
- Kureyşî, Anver İktal. *Islam and Theory of Interest*. Lahor: Sh. M. Ashraf, 1946.
- Lalivâla, Câfer Hüseyin. "Inflation in Muslim Countries: Implication for an Islamic Economy". *Monetary and Fiscal Economics*. ed. Muhammed Arif. Cidde: ICRIE, Kral Abdül Aziz Üniversitesi, 1982.
- Mukharjî, Badel. "A Macro Model of the Islamic Tax System". *Indian Economic Review* 15/1 (1980). <https://www.jstor.org/stable/29793279>
- Mukharjî, Badel. *Theory of Growth of a Firm in Zero Interest Rate Economy*. Cidde: ICRIE, Kral Abdül Aziz Üniversitesi, 1984.
- Nair, Manoj R. "With No Official Nod for Halal Funds, Money Scams Arise". *Hindustan Times*. 23 Haziran 2019. Erişim 01 Ağustos 2025. <https://www.hindustantimes.com/mumbai-news/with-no-official-nod-for-halal-funds-money-scams-arise/story-EjvskYNwO03H14XLzeZeyJ.html>
- Necmül Hasan. *Social security system of Islam, with special reference to Zakah*. Cidde: ICRIE, Kral Abdül Aziz Üniversitesi, 1984.
- Nedvî, Abdüsselâm. "Tahrîm-i Sûd". *Maârif* 14/1-3 (1924).
- Nedvî Mesûd, Alem. *İştirakiyyet aôr İslam*. Keraçi: Mektebe Çirâge Râh, 1949.
- Nezîr, Ahmed. "Usûl-i Taksim-i Devlet". *Maârif* 14/2 (1924).
- Rızvî, Sayyid Zahid Kayser. "İslam Meny Devletü İflâs ka Tevazun". *Burhan* 12/2 (1944).
- Rûfet, Seyyid Mubârizzuddîn. "Ma'âşiyât per İbn Haldun key Hayalât". *Maârif* 40/1,2 (1937).
- Siddîkî, Muhammed Mazharuddîn. *Hegel, Marks aôr Nizâm-i İslam*. Pethân Kot, Hindistan: Tercümanu'l-Kuran Darüsselâm, 1943.
- Siddîkî, Muhammed Necâtullah. *Gayr Sûdî Bankârî*. Lahor: Islamic Publications, 1969.
- Siddîkî, Muhammed Necâtullah. *Insurance İslâmî Ma'îşet Meny*. Delhi: Islam and Modern Age Society, 1975.
- Siddîkî, Muhammed Necâtullah. *İslam ka Nazarye Milkiyet*. Lahor: Islamic Publications, 1968.
- Siddîkî, Muhammed Necâtullah. *Muslim Economic Thinking: A Survey of Contemporary Literature*. United Kingdom: The Islamic Foundation, 1981.
- Siddîkî, Muhammed Necâtullah. *Recent Work on History of Economic Thought in Islam: A Survey*. Cidde: ICRIE, 1982.
- Siddîkî, Necâtullah. "Introduction". *Islamic Concept of Ibn Taimiyah*. 13-22. Leicester: Islamic Foundation, 1988.
- Sivhârî, Muhammed Hifzurrahman. *İslam ka İktisadî Nizâm*. Delhi: Nedvetü'l-Müsennefin, 1942.
- Şemsi, Seyyid Müğniyüddîn. "Tahrîk-i Sosyalizm per İk Nazar". *Burhan* 3/2,5 (1939).
- Tabakoğlu, Ahmet. "Bir İlim Olarak İslam İktisadı". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 16 (2010).
- Yusufuddîn, Muhammed. *İslam key Ma'âşî Nazaryât*. Haydarâbâd/Dekken: Matba İbrahimiyye, 1950.
- Madrasatul Islah, an Overview. "About Madrasatul Islah". Erişim 01 Ağustos 2025. <https://madrasatulislah.org/about-madrasatul-islah/>
- King Abdulaziz University (KAU). "English Publications for Islamic Economics Institute". Islamic Economics Institute. Erişim 01 Ağustos 2025. <https://iei.kau.edu.sa/Pages-EnglishPublications.aspx>

- Jamiatul Falah. "History & Mission". Erişim 01 Ağustos 2025. <https://jamiatulalah.org/>
- International Quran News Agency (IQNA). "ICIF Launched Special Website on Islamic Finance". iqna.ir. World. Erişim 01 Ağustos 2025. <https://iqna.ir/en/news/1931407/icif-launched-special-website-on-islamic-finance>
- ICIF. "Indian Association for Islamic Economics Bulletins". Erişim 01 Ağustos 2025. <https://icif.org.in/activities.php?event=ei&id=144>
- Indian Center For Islamic Finance (ICIF). "Islamic Economics Bulletin". Erişim 01 Ağustos 2025. <https://icif.org.in/institutions.php>
- Biograhly of Bahadur Yar Jung. "Muhammed Bahadur Yâr Han". Erişim 01 Ağustos 2025. <https://www.bahaduryarjung.org/biographies.php>
- King Faisal Prize. "Professor Mohammad Najatullah Siddiqui". Erişim 01 Ağustos 2025. <https://kingfaisalprize.org/professor-mohammad-najatullah-siddiqui/>
- Islamic Fiqh Academy India (IFA). "Seminars at a Glance". Erişim 01 Ağustos 2025. <https://www.ifa-india.org/fiqhi-seminars/ifa-seminars-at-a-glance.html>
- Institute of Objective Studies (IOS). "Seminars, Workshops, Symposia and Orientation Programmes 1986-1996". Erişim 01 Ağustos 2025. <https://oldwebsite.iosworld.org/psemi.htm>
- ICIF. "Services". Erişim 01 Ağustos 2025. <https://icif.org.in/service.php>
- King Abdulaziz University (KAU). "The First International Conference on Islamic Economics". Erişim 01 Ağustos 2025. <https://iei.kau.edu.sa/Pages-E-ListConference1.aspx>